

Evangelizacija naših dana – probiti se snagom Duha kroz zamrlu prošlost

»Bez mene ne možete ništa učiniti!« (Iv 15,5)

Petar Barun

petar.barun@zg.t-com.hr

Nemir i tjeskoba današnjice

Glasovi nemira dopiru do nas s raznih strana, zabrinutost se širi, zbog političkih, gospodarskih i inih preslagivanja u svijetu. Čovjek u nutrini osjeća neizreciv nemir i tjeskobu. Europska aktualna zbilja ne odudara od spomenutih trendova. Dvadeseto stoljeće ostavilo je mnoge nezacijeljene rane i traume u memoriji društva. Europa je preživjela dva brutalna svjetska rata. Stubokom je promijenjena slika europske globalne moći i utjecaja u svijetu. Europski se brod, gledano politički, nasukao na ideološke hridi fašizma, nacizma i komunizma, a to je ostavilo posljedice u ekonomskom, kulturnom i religijskom smislu. Živimo u postkršćanskom i postateističkom društvu.

Urušavanje Berlinskoga zida 1990. godine simbolički je kraj komunističke utopije i ideološke podjele Europe. Demokratske promjene u Istočnoj Europi probudile su mnoga očekivanja u Crkvi i u društvu. Sve je mirisalo na obnovu Europe kao doma za sve narode. Očekivanja su vrlo brzo splasnula. Postalo je jasno da nedostaje snaga duhovnoga preporoda, a rasplinulo se i početno oduševljenje da će se nakon svih kriza društvo rehumanizirati i globalno postati sigurniji životni prostor. Duhovni vakuum na europskom prostoru odraz je kompleksnijih povijesnih odnosa i procesa. Dezintegracija na polju duhovne baštine nastala je dekristijanizacijom društva. Duhovna se pustinja širi Europom i kao da nema lijeka za to! Sada je izložena novim religijskim ponudama, duhovnostima, mistikama. Čovjek se prije ili poslije zasiti silne ponude proizvoda i konzumerističoga načina života, jer blagostanje ne rješava čovjekova esencijalna pitanja smisla vlastitoga postojanja. On, bez obzira na sva iskustva i znanja, vapi za transcendentnim. Ako svekoliki društveni razvitak ne prati razvitak cjelovitosti čovjeka, nastaje niz poteškoća i izazova u njegovu postojanju. Zašto društva koja žive u blagostanju imaju porast depresije i anksioznosti? Da bi čovječanstvo preživjelo galopirajuće promjene i brz tehnološki razvitak, ne smije podcijeniti važnost svoga duhovnoga potencijala, inače bi se moglo

raspasti u pustim željama i ambicijama svakog pojedinca. Pitanje egzistencijalnog razvitka i antropološke razine čovječanstva jest ključno. Sagledavajući to u europskom prostoru, postaje jasno da je to pitanje budućnosti Crkve, ove Crkve koja je oblikovala Europu i njezin duhovni identitet.

Povijesno gledano, od Francuske revolucije nadalje, europske su se društvene silnice slijevale u korito sekularizacije društva. Crkva otada troši puno vremena, energije, rada i intelektualne snage da bi zaustavila dekristijanizaciju društva. Gledajući unatrag, možemo mirno kazati – bez uspjeha, štoviše bez ikakva uspjeha! Crkvena kritičnost u razglabanjima o sekularizaciji i dekristijanizaciji društva, nažalost nije vođena istom strašću glede vlastitih zabluda i odgovornosti u tim procesima. Tu se prije svega misli na produblјivanje vlastite svijesti i propitivanje savjesti o dekristijanizaciji same Crkve. Bio bi to prvi korak, a potom bi valjalo dijagnosticirati dekristijanizaciju Europe i analizirati: Kamo sve to ide? Kamo ćemo dospjeti tim putem?

Gdje se izgubio žar kršćanstva?

Očito je da se u dosadašnjim pokušajima brkaju uzroci i posljedice. Duhovna pustinja u europskom društvu posljedica je stanja unutarnjega života Crkve i krize u njoj samoj. Bez prihvaćanja reforme sebe same i bez prihvaćanja svoje vlastite suodgovornosti u suvremenom društvu i, što je najvažnije, bez vlastite katarze Crkva ne može riješiti probleme ni u svome dvorištu, a oni su sastavni dio uzroka i posljedica društvene duhovne pustinje. Europske pučke stranke su sekularizirane, a demokršćanstvo u njima je u većini slučajeva samo kulturološki ukras, riječ u nazivu i ništa više. Kako u takvim okolnostima i takvim odnosima kršćanstvo može imati stvaralačku, obnoviteljsku ulogu? Što mogu učiniti savjesni pojedinci, svjesni svoga poslanja kao kršćana, oni koji se nisu utopili u matici svijeta, u tom *mainstreamu* od medija do državnih politika? Što znači crkvena zabrinutost za Europu kada društveno mnijenje ne prepoznaje tu stvaralačku ponudu Crkve za razvitak novog europskog društva?

Kršćanstvo je sebe svelo na razinu religije, odnosno religioznoga servisa, u smislu: »Tko voli, neka izvoli«. Svoditi Isusa iz Nazareta na religijsku razinu, degradacija je neponovljiva povijesnoga događaja, nečuvene snage dane čovječanstvu! Koliko su toga svjesni i zauzeti vjernici koji žive svoj sakramentalni život i tvrde da druguju s tim Nazarećaninom? Ako ni oni nisu svjesni te opasnosti svodenja kršćanstva na jednu od religija u nizu, što onda očekivati od europskih sekulariziranih i obrazovanih intelektualaca? Kako će oni proniknuti u teološku razliku između toga što znači *nazivati se kršćaninom*, a što znači *biti kršćaninom*? Oni će *kršćansku prisutnost* u Europi promatrati povijesno, sociološki, politički i tako dalje, a tek će je možda negdje usput sagledavati iz teološke perspektive, a to znači pod vidikom spasenja koje je dano čovjeku.

Ako je ova teza približno istinita, može se barem nazrijeti kolik je raskorak u shvaćanju Crkve kao društva i europskoga sekulariziranog društva. Ako se u kršćanskim umovima razmišlja o novoj kristijanizaciji Europe i čezne se za njom, a da se istodobno ne razmišlja o razumijevanju uzroka distanciranosti ili otuđenosti suvremenog društva od kršćanske baštine onda se, očito, ide u suprotnom smjeru. Što je tomu razlog?

Za razumijevanje suvremene društvene i crkvene stvarnosti nužno se vratiti korak natrag. Ne može se mimoći prosvjetiteljski pokret, koji neki vole nazivati dobom razuma. Predvodili su ga intelektualci obrazovani na crkvenim koledžima u razdoblju od 17. st. do Francuske revolucije 1789. Početak prosvjetiteljstva većina istraživača veže uz filozofa, fizičara i matematičara Renée Descartesa. On i njegovo društvo bili su avangarda svoga vremena, širili su obzore moderniteta. Donosili su nove ideje koje su uključivale više slobode, demokracije, uvažavanja ljudskih prava, znanstvenog istraživanja itd. Crkveni antimodernistički stavovi, kruti i bez ikakva dijaloga, nanosili su dugoročnu štetu shvaćanju biti kršćanstva, što se i danas osjeća. Prosvjetiteljstvo je utiralo put francuskoj građanskoj revoluciji, koja će zadati smrtni udarac feudalnoj koncepciji društva i Crkve. Sloboda, jednakost i bratstvo – nove vrijednosti koje zagovara Francuska Republika – ustvari su sekularizirane kršćanske vrednote koje su resile život ranokršćanskih zajednica. Zamjena teza, odnosno kulturno-duhovnih vrednota, sama po sebi je intrigantna i zapanjujuća činjenica. Snažno govori o dubini i složenosti kršćanstva bez identiteta koje se otuđilo od osobe Isusa iz Nazareta i tako skliznulo u ideologiju. Francuske revolucionarne ideje našle su plodno tlo širom planeta Zemlja, otvorile su novo poglavlje u povijesti čovječanstva. Industrijalizacijom u Europi je radništvo postalo plodno tlo za bujanje socijalnih marksističko-lenjinističkih revolucionarnih ideologija.

Ima li Crkva to što nudi?

Crkvena hijerarhija, u pokušaju spašavanja svojih starih pozicija u društvu, kasno je prepoznala socijalne razlike u društvu i na njih reagirala. Riječ je o radništvu koje je bilo obespravljeno, mnogi su utočište našli u novim socijalnim strujanjima, u borbi protiv buržoazije i crkvenih struktura. Na tom polju radničkoga bunta niknut će revolucionarne ideje, ali i neprijateljstvo spram crkvenoga učenja. Kršćani nisu mogli izbjeći duboke traume u tim ideološkim ratovima. Stoga je kritičnost prema kvazikršćanstvu nasušna potreba unutarnjega čišćenja memorije Crkve. Politika zataškavanja nema ništa s logikom Evanđelja. Danas smo svjedoci pedofilskih skandala, velikih razmjera toga zla koje su crkvene strukture skrivale. Kako u takvim okolnostima Crkva može pretendirati da bude *duša* društva? Svjetovni mediji, kojima neki crkveni predstavnici često prigovaraju, dijelom su zaslužni za to da se crkveni krugo-

vi oslobađaju zla u vlastitim redovima. Kako to gordo zvuči! Kakvog li Božjeg paradoksa u poniženju Crkve, nje koju je Krist opunomoćio da donosi spas, navješćujući slobodu i istinu?

U drugoj polovici 20. stoljeća, u vrtlogu prosvjetiteljskih ideja i društvene sekularizacije, suprotstavljanja modernitetu i totalitarnim režimima, tehničkog razvitka i blagostanja dogodio se najsvjetliji događaj u dvotisućljetnoj povijesti Crkve, Drugi vatikanski koncil (1962-1965). Crkva se vratila svom Izvoru. Kako suvremena Crkva može natapati duhovne pustinje, a da sebe ne natopi? Katarza je neizbježna, a ona je oslobođenje od svega što je opterećuje, a posebice od onoga što je beživotno i bolesno. Koncil je otvorio vrata Crkve za dijalog s modernim svijetom, za dijalog kojem je stoljećima prkosila. Vrlo brzo će se moderno društvo preoblikovati u postmoderno društvo. Mnogi kršćani nisu stigli probaviti niti modernu, a kamo li otkriti koncilsko lice Crkve. Dobronamjeran čitatelj bi iz ovih propitivanja mogao zaključiti da je Crkva nespremna bilo što poduzeti. Možda i stoga što je u takvom društvenom okruženju da malo tko – u Crkvi i izvan nje – očekuje od kršćanstva neki valjan duhovni skok. Sve se u vezi s tim doima nekako sivo, depresivno, neplodno... Tko može probiti taj začarani krug neumoljivih izazova u Crkvi i u društvu?

U početku je bilo još teže!

Ako otvorimo stranice povijesti ranokršćanske Crkve, vrlo brzo ćemo shvatiti da se kršćanstvo rađalo, raslo i živjelo u neusporedivo gorim okolnostima i društvenom okruženju nego što je danas za Crkvu. Ondašnje je vodstvo uspijevalo naći model evangelizacijskog djelovanja usprkos protivnim vjetrovima i znalo je kormilariti lađom donoseći Radosnu vijest narodima diljem Rimskoga Carstva i šire. Dakle, Isusova misija u svijetu ne ovisi o izvanjskim okolnostima, kolikogod se one doimale zastrašujućim. Crkva nema više monopol u društvu i to treba gledati kao jedan od njezinih izazova danas. Svojevrsno je samosažaljevanje zbog toga i danas postoji u Crkvi, a oni koji to tako doživljavaju obično bi takvo svoje duševno stanje kompenzirali velebnim crkvenim građevinskim projektima. Prvoj Crkvi je bilo stalo samo do navještaja Isusove Radosne vijesti. Kršćanstvo se razvijalo bez materijalne i administrativne infrastrukture. Kako? U ozračju kakvo jest, samo se autentičnošću i kreativnošću može utjecati na promjene.

Koncil je dao smjer kako unutarjom reformom stvoriti novo lice Crkve, a prvi korak u tomu je oslobađanje od štetnih tereta iz prošlosti. Teološki, obično to nazivamo radikalnim obraćenjem. Ako nema svjedočanstva takvog obraćenja, tko će povjerovati na temelju neke *tradicije* – sakralne, kulturne, križarskih ratova...? Prostor za crkveno djelovanje prvenstveno se nalazi na antropološkoj razini, unosi Kristovo prosvjetljenje u međuljudske odnose, tako se indirektno

utječe na društvene procese. To je potpuno *nova* paradigma. Ona nije taktička, klerikalna, politička, već evangelizacijska. Crkva je, grubo rečeno, *prestala* sustavno evangelizirati, ona propovijeda evanđelje na liturgijskim slavljinama. Na tisuće se propovijedi održi samo u Europi, dijele se sakramenti, organiziraju se duhovne vježbe, vjeronauk se poučava u školama... No, je li to evangelizacija? Nije ovdje riječ o tome je li aktualan pastoral dobar ili nije, zasigurno je nekim vjernicima koristan. Što je uzrokovalo taj zrakoprazan prostor u Crkvi, što je istisnulo spasonosan zrak iz nje, tako da se u njoj više ne može disati, niti drugima to omogućuje? Ako je tisućljetni crkveni tradicionalni pastoral postao neučinkovit u suvremenim egzistencijalnim pitanjima svojih pripadnika, moramo se zapitati čemu onda uopće govoriti o suvremenoj evangelizaciji. Jasno je da u Crkvi treba imati hrabrosti za suočavanje s tim elementarnim činjenicama.

Stare podjele i strah od promjena

Stoljećima su se na račun Crkve taložile mnoge frustracije i tako potkopavale povjerenje u *božanski* status nje kao ustanove. Zloporabe s biljegom *božanskog autoriteta* zamračile su ono Kristovo lice Crkve. Feudalni staleški model upravljanja Crkvom i društvom ispostavio je račune svim članovima Crkve. *Crkveni proletarijat* (laici) bili su u *kršćanskom* društvu građani drugoga reda. Humanizam Isusa Krista je zamagljen u očima puka. Podjela na klerički i laički stalež ostavština je u svijesti i Crkve i društva. Crkva je do danas obilježena svojim feudalnim nasljeđem, ali to nije njezina izvorna slika. Obrazovani su ljudi i nadalje zbunjeni crkvenim jezikom i načinom izražavanja. U poimanju suvremene komunikacijske uljudbe pojam laik je sadržajno toksičan. U očima svijeta nije upitna hijerarhijska struktura Crkve, ta svaka iole ozbiljna organizacija ima svoju hijerarhiju. Međutim, činjenica je da i dandanas prevladava negativna definicija vjernika laika: »Laik je onaj koji nije klerik.« Jasno, riječ je o duhu vremena. Kršćanstvo je od iskona promicalo ljudsko dostojanstvo, da bi ga u sakramentu krštenja uzdignulo u postizanje dostojanstva Božjega djeteta. Pojam *laik* baština je Crkve koja funkcionira po monarhijskom principu.

Negativne slike i grijesi Crkve nezaobilazna su građa suvremenih povijesnih, socioloških i inih udžbenika. Nije lako mladim vjerničkim naraštajima u svom obrazovanju shvatiti te »crne rupe«, pogotovu kad u vjeronaučnoj pouci izostaje kritičko promišljanje tih događaja i sva se pouka o kršćanstvu i Crkvi uglavnom svodi na superlative. Sučeljavanje s tim »crnim rupama« je neizbježno, jer mladi prikupljaju informacije na različite načine, a uz to ni podloga kršćanskoga odgoja nije jednoznačno promišljena u različitim crkvenim i društvenim strukturama. Ni kršćanski intelektualci često ne razlikuju formu Crkve kao posljedicu povijesne patine, od onoga što je njezina bit. Kršćani odrastaju na krhkim nogama, opstaju samo ako steknu osobno pozitivno iskustvo Crkve. U

katoličkim tradicionalnim sredinama razvodi braka su poprimili epidemiološke razmjere. U sekulariziranim sredinama se više i ne spominje, jer je postalo uobičajeno, dakle, normalna pojava, a posljedice takvoga sagledavanja prenose se na nove naraštaje. Optužbe i osude na bilo čiji račun ne pridonose rješenju problema. Gdje nema pozitivnog svjedočanstva žive vjere, čovjekova kršćanska egzistencija biva ugrožena. Situacija nalikuje čovjeku iz priče koji se želio osloboditi sjene jer ga je ona podsjećala na negativnosti iz njegova života, pa je cijeli dan trčao pod žarkim suncem ne bi li se oslobodio svoje sjene. Na kraju, iscrpljen od trčanja, pao je pod stablo široke krošnje i izdahnuo u njegovoj sjeni. Da se, umjesto trčanja, sklonio u hladovinu stabla, njegove bi sjene nestalo. Kršćani koji su pronašli *sjenovito stablo*, imaju iskustvo patnje, ali ne stradavaju od negativnih vijesti, ma otkuda one dolazile.

Probija se prigušeni koncilski duh

Povijest je Crkve prepuna sjena s kojima se susreću mnogi kršćani. Jedni su pobjegli – dekristijanizirali se. Drugi nastoje te sjene gurati u podsvijest, ne bi li ih se riješili. Sekularizirane generacije zgražaju se od same pomisli na povijesne crkvene cenzure, križarske ratove i druge »crne rupe«. Oni ne vide da Crkva može išta ponuditi suvremenom čovjeku. Vide samo njezine dogme, pobožnosti i moraliziranja. Ne *shvaćaju* da to ima ikakve veze s njihovom egzistencijom. Na kraju, valja se zapitati koliko je crkveno vodstvo osviješteno o traumama današnjih vjernika i ljudi sklonih Crkvi, a koje su nastale pod *crkvenim dušobrižništvom*. Kako liječiti traume onih koji su izravno oštećeni? Drugo, kakvu će terapiju dušobrižnici primijeniti s obzirom na dijagnozu vlastitoga stada? Otvoreno je pitanje hoće li i drugdje, osim u Njemačkoj, nicati novi sinodalni putovi. Ali promjene zasigurno slijede. Kako onda evangelizirati društvo u takvim okolnostima? Neki bi *evangelizirali društvo* zanemarujući povijesna loša iskustva. Ideološko kršćanstvo mora odumrijeti jer je ono teška prepreka u reevangelizaciji Crkve.

S obzirom na dosadašnje spoznaje možemo donekle razumjeti zašto je koncilski duh obnove prigušen, ali nije zaustavljen. I to se vidi na licu svjesne i razapete Crkve. Glavni razlozi usporavanja reformi ne dolaze od *izvanjskih neprijatelja*. Dio klera nije usvojio koncilski duh, radi se po starim obrascima uz male kozmetičke promjene. Drugi pokušavaju vući Crkvu naprijed. Promjene se događaju, makar ih mi ne željeli. Tko je mogao donedavno i zamisliti da će biskupi, kardinali, papa odgovarati pred cijelom svjetskom javnošću na pitanja o skandalima koje su uzrokovali članovi hijerarhijske Crkve? Sve se više probija svijest o odgovornosti mjesnih biskupa, nositelja vlasti i časti, ali i odgovornih za stanje u svojim biskupijama.

Gdje, uz ove izrečene i neizrečene misli, smjestiti Boga? Kakva erupcija emocija nastane među ljudima kada se dirne u Božje veličanstvo? Bog je, bez obzira na sva čovjekova odbacivanja i razočaranja, najteža rana. Ateisti su se neprestano *bavili* Bogom i religijom. No, bez obzira na raspad komunizma, valja bez ideoloških predrasuda čuti i opravdane prigovore. Tim više što su se mnogi *ateisti*, raspadom komunizma, sklonili pod kapu agnosticizma. Što Crkva danas znači prosječno obrazovanu građaninu pretežito dekristijanizirane Europe? Crkva je onkraj svih sjena koje joj se spočitavaju, utisnula profinjeni kulturno-etički biljeg u dušu europskog identiteta. Nitko ozbiljan, bez obzira na svjetonazor, to ne dovodi u pitanje. Ne treba tu teologija, dovoljna je povijest umjetnosti. Tko se još, nakon izvješća o seksualnim zlostavljanjima i njihovu zataškavanju u Crkvi, želi zamarati time što je bit Crkve, što ona drži o sebi u doktrinarnom smislu? Posve je suvišno, u ozračju prevladavajućeg društvenoga zgražanja nad Crkvom, braniti *crkveni* moral.

(Nova) evangelizacija: povratak izvoru – snazi Duha!

Kolikogod je u tom kontekstu važno pitati tko će u takvim okolnostima evangelizirati sekulariziranu Europu, još je važnije pitati tko će reevangelizirati Crkvu? Ta dva pitanja valja razlikovati. Temeljno je pitanje Crkvi 1975. godine postavio papa Pavao VI. u pobudnici *Evangelii nuntiandi*. Mogu se predavati teorije o evangelizaciji, ali se ne može predati i vjeru! Samo s čovjeka u kojem vjera gori poput ognja može iskra preskočiti na drugoga i zapaliti u njemu isti oganj za Krista. Vrijeme je sazrelo za promjene, put obnove Crkve je put evangelizacije, to je jednodušna poruka svih postkonzilskih papa. To je znak da u Crkvi postoje promjene. Stoga se od biskupâ u 21. stoljeću očekuje da veći dio svoga vremena provedu u evangelizaciji, umjesto u svojim uredima. Evangelizacija ne trpi improvizaciju. Biskupi su prvi pozvani pripremati multidisciplinarnu evangelizacijske timove. Evangelizacija jest radikalna, ali nije rušilačka – ona je graditeljski odnos u dijalogu s Isusom iz Nazareta.

Unatoč *duhovnoj pustinji* u europskim zemljama koja se sve više širi, postoje i rađaju se brojne oaze, autentične kršćanske zajednice koje se ne boje sučeljavanja s crkvenim i društvenim izazovima. U tom im je putokaz Isusova riječ u evanđeljima koja donose izvješća o njegovim oštrim kritikama upućenima religijskim vođama svoga vremena.

Rađanje Kristove Crkve, u vrtlogu mnogih protivljenja, neće biti rezultat ljudske mudrosti, već Sile odozgor. Suočavanje s krizama otvara pogled prema stvarnosti koja nadilazi ljudske moći. Premoć se stječe pod vodstvom Duha Svetoga. Valja tu tezu ovjerovati u sadašnjim okolnostima. Kako će se Europa vratiti kršćanskim korijenima? Može li to uopće bez obnovljene, kreativne i oduševljene Crkve? Trebamo biti svjesni toga da će se nataložene kršćanske hu-

manističke vrijednosti, bez *duhovnih klimatskih* promjena, otopiti poput leda na Sjevernom polu. Znakove vremena valja prije svega čitati u samoj Crkvi, iako ih je puno ugodnije tumačiti u svijetu.

Već je odavna sociolog religije Željko Mardešić korijene sekularizacije u Crkvi prepoznao još u vremenu cara Konstantina u 4. st., kada je Crkva zadobila privilegiran status u društvu. Posljedice takvih odnosa u mnogim se kršćanskim glavama nisu do danas rasvijetlile, a kamoli da su razriješene. Je li moguće obrazovati suvremene kršćane bez poznavanja povijesti Crkve? Kako dijagnostički razumjeti Crkvu u suvremenoj Europi, koja proživljava vlastito sužanjstvo? Crkvi je primaran *evangelizacijski šok* da se vrati Izvoru, sve drugo je sekundarno. U tom kontekstu kršćani će biti nova snaga i duhovna ravnoteža u društvu. Gledano iz današnje perspektive, koliko god da je Europska unija nikla iz kršćanskoga humusa, ona bez duhovnoga temelja nema snage postati nova misija u globalnom svijetu.

Za sadašnje stanje u Europi suodgovorni su i kršćani. Zato valja okupiti duhovne snage i upregnuti ih u pronalaženju novih kanala evangelizacije da bi se sačuvala baština i oplemenilo društvo. S obzirom na očite navale zla i svu ranjivost društva u kojem živimo, u crkvenim zajednicama valja pojačano njegovati molitveni dijalog i jačati svijest da nas iz ovoga besplodnog *kršćanskog* sužanjstva može izvesti samo događaj *novih* Duhova, upravo onako kako se to događalo na prvotnim putevima ranokršćanske evangelizacije. Evangelizirati suvremeni svijet u ovakvim turbulentnim vremenima nemoguće je bez te vizije. Kao da Bog Isusa Krista želi iznova poručiti svojim: »Bez mene ne možete ništa učiniti!« (Iv 15,5).